

„Žmonių su negalia socialinė integracija: kokios galimos sistemos pertvarkos kryptys?“

Nuotolinės ekspertų diskusijos dalyviai: Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos, Lietuvos Respublikos Seimo, Vidaus reikalų ministerijos, Teisingumo ministerijos, Lietuvos savivaldybių asociacijos, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos, Techninės pagalbos neįgaliesiems centro, Neįgaliųjų reikalų departamento, mokslininkų bendruomenės ir nevyriausybinų organizacijų ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovai.

Diskusijos dalyviai susipažindinti su esama asmenų su negalia socialinės integracijos situacija: asmenų su negalia statistikos dinamika, pagrindiniais asmenų su negalia socialinės integracijos rodikliais: gyvenimo kokybės indeksu, fizinės infrastruktūros prieinamumo indeksu, informacinės informacijos prieinamumo indeksu. Konsultacijos dalyviams buvo pristatytos pagrindinės asmenų su negalia socialinės integracijos sistemos problemos Lietuvoje: asmenų su negalia integracijos sistema tik iš dalies atitinka JT Neįgaliųjų teisių konvencijos (Konvencija) nuostatas, t. y. nevisiškai užtikrina asmenų su negalia lygias galimybes ir nediskriminavimą visose gyvenimo srityse, neįgyvendina kompleksškumo principų (vartojamos sąvokos neatitinka sąvokų Konvencijoje; sąvokų apibrėžtis dažnai neatspindi asmenų su negalia individualių poreikių aprėpties; nėra aiškiai apibrėžtos informacijos prieinamumo ir informacijos aprėptys, o vykdoma stebėseną neskatinanti didinti informacinio prieinamumo; negalios nustatymas neatspindi asmenų su negalia individualumo ir jiems būtinos pagalbos užtikrinimo bei neigiamų aplinkos veiksnių šalinimo; informacijos apie pagalbos priemones trūkumas didina asmenų socialinę atskirtį; atvejos vadybos nebuvimas organizuojant pagalbos teikimą negalią turintiems asmenims, neužtikrina, kad valstybės ir savivaldybių teikiama pagalba pasiektų asmenis, kuriems ji reikalinga; nesudaromos prielaidos prognozuoti ir planuoti pagalbos teikimo įvairovę ir kokybę; Neįgaliųjų reikalų tarybos silpnas vaidmuo stiprinant neįgaliųjų socialinio dalyvumo galimybes).

Diskusijos dalyviams buvo pristatyti pasiūlymai ir galimi veiksmai bei jų alternatyvos, kurių būtina imtis, siekiant užtikrinti asmenų su negalia teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą bei interesus.

Pirmiausia siūloma keisti galiojantį Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą, o naujojo įstatymo straipsnius dėstyti atliepiančią Konvencijos nuostatas ir nustatant šiuos pagrindinius teisių ir laisvių principus: pagarbos asmenų su negalia skirtumams ir jų, kaip žmonių įvairovės ir žmonijos dalies, pripažinimo, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, visapusiško įtraukimo, prieinamumo ir individualizavimo, destigmatizacijos, kompleksškumo, bendradarbiavimo, moterų ir vyrų lygybės, pagarbos besivystantiems vaikų su negalia gebėjimams ir pagarbos vaikų su negalia teisei išsaugoti savo tapatybę, tinkamų sąlygų sudarymo. Taip pat keisti galiojantis sąvokas, kad jos atitiktų Konvencijos nuostatas, įtvirtinant asmenų su negalia teisę į aplinkos prieinamumą, keičiant negalios nustatymo modelį, kuris būtų orientuotas į asmens gebėjimus ir aplinkos nepalankius

veiksnius, su kuriais asmuo susiduria, o medicininiai negalios nustatymo kriterijai galėtų likti vertinant asmens negalią nurodytiems teiginiams apie negalią pagrįsti; aiškiai apibrėžti asmenų su negalia teisių politiką formuojančius ir įgyvendinančius subjektus, siekiant užtikrinti negalios nustatymo ir pagalbos bei paslaugų teikimą vieno langelio principu; konsoliduoti Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą, Neįgaliųjų reikalų departamentą ir Techninės pagalbos neįgaliesiems centrą, sujungiant jas į vieną įstaigą, peržiūrint šių įstaigų funkcijas.

Taip pat diskusijos dalyviams buvo pristatytas siūlymas dėl Neįgaliųjų reikalų tarybos veiklos įgalinimo, Ginčų komisijos atliekamas funkcijas siūloma perduoti Lietuvos administracinių ginčų komisijai bei dėl atvejo vadybos modelio taikymo.

Ekspertai pritarė, kad būtina keisti dabar galiojančią asmenų su negalia socialinės integracijos sistemą, pradedant sąvokomis, kurios, pasak asmenims su negalia atstovaujančių organizacijų, yra diskriminuojančios, ypatingą dėmesį skiriant negalios nustatymo mechanizmui tobulinti ir pagrindiniam tikslui pasiekti mažinant medicininių kriterijų įtaką negaliai nustatyti. Ekspertai taip pat pritarė siūlymams dėl negalios srityje veikiančių įstaigų konsolidavimo bei Neįgaliųjų reikalų tarybos sprendimų įgalinimų, tačiau tuo pačiu išreiškė ir nuogąstavimus, kad įtraukus ginčų dėl negalios nustatymo nagrinėjimo funkciją į bendrą ginčų nagrinėjimo mechanizmą, šie ginčai nebūtų nagrinėjami tik paviršutiniškai.

Taip pat diskusijos dalyviai pritarė dėl atvejo vadybos modelio įtraukimo, siekiant užtikrinti asmeniui su negalia ir (ar) jo atstovams kompleksinę pagalbą, kuri ne tik padėtų išspręsti asmens su negalia ir (ar) jo atstovų problemas, su kuriomis jie susiduria ir negali būti savarankiški, bet ir sudarytų sąlygas jiems patiems siekti reikiamų pokyčių, užtikrinančių asmens su negalia interesus ir savarankiškumą. Tačiau tuo pačiu buvo atkreiptas dėmesys, jog būtina numatyti glaudų įstaigų bendradarbiavimą ir informacijos dalinimosi mechanizmo stiprinimą.

Ekspertai po konsultacijos kviečiami teikti pasiūlymus raštu Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Tikslinės pagalbos skyriaus atstovams iki kovo 23 d.

Ekspertų diskusijoje pateikti pasiūlymai bus įvertinti ir dar kartą peržiūrėti SADM specialistų ir vadovybės ir bus panaudoti įgyvendinant Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 3.2.5 priemonę „Mažinti žmonių su negalia diskriminaciją, sukuriant informacijos prieinamumo neįgaliesiems sistemą“ (įvykdymo data – 2024 m. III ketv.), 3.2.6 priemonę „Sukurti vieno langelio principu veikiančią pagalbą neįgaliesiems vaikams ir šeimoms, auginančioms neįgalius vaikus, mechanizmą (atvejo vadyba, kompleksinės paslaugos ir pagalba)“ (įvykdymo data – 2022 m. IV ketv.) ir 3.2.7 priemonę „Parengti naują negalios nustatymo modelį, atitinkantį asmens individualius poreikius“ (įvykdymo data – 2023 m. II ketv.) ir priimant sprendimus dėl asmenų su negalia socialinės integracijos sistemos teisinio reguliavimo tobulinimo, t. y. Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nuostatų pakeitimo.